

Inleiding

Voor u ligt de zesde uitgave van de monitor De Staat van de Stad Amsterdam. De monitor werd in 2000 opgezet uit behoefte aan systematische gegevens over ontwikkelingen op het sociale terrein in de stad. De Staat van de Stad biedt een tweejaarlijks overzicht van de situatie in de stad rond het brede gebied van participatie van Amsterdammers. Het biedt ook een overzicht van thema's die daarmee samenhangen, zoals demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de woningmarkt, economische ontwikkelingen en ontwikkelingen op het gebied van gezondheid alsmede leefbaarheid en veiligheid. Om de bruikbaarheid van de uitkomsten van het onderzoek voor beleidsmakers te vergroten, is bij de keuze van de onderwerpen aangesloten bij de doelstellingen van het Programakkoord van de gemeente Amsterdam.¹ De Staat van de Stad VI is mede tot stand gekomen door de bijdrage van medewerkers van verschillende gemeentelijke diensten (zie colofon). Zij hebben de concepten van de hoofdstukken van deze rapportage gelezen en van commentaar voorzien.

Doelstellingen en onderzoeksvragen

De participatiemonitor Staat van de Stad heeft drie hoofddoelstellingen.

1. Verkrijgen van gestructureerde informatie over sociaal-culturele ontwikkelingen. Zo wordt als het ware een periodieke 'Staat van Amsterdam' binnen het sociale domein gepresenteerd.
2. Afstemming tussen de verschillende monitoren. De Staat van de Stad vormt een basismonitor (zie afb. 1). Centraal hierbij staan negen basisterreinen van participatie en leefbaarheid. De afbeelding toont voorbeelden van monitoren die gericht zijn op één of meerdere van deze basisterreinen. De Diversiteits- en Integratiemonitor, die voor een deel is gebaseerd op de Staat van de Stad, zoomt nader in op verschillen tussen (herkomst)groepen. Daarnaast zijn er monitoren die ingaan op de positie van specifieke doelgroepen en gebieden (Jeugdmonitor, Staat van de aandachtswijken).

3. Monitorfunctie.

De resultaten van Staat van de Stad VI worden gerelateerd aan de resultaten van de voorafgaande vijf metingen en hieruit volgen conclusies over ontwikkelingen in de stad.

De monitor bestaat uit gestructureerde informatie over sociaaleconomische en sociaal-culturele ontwikkelingen in de stad. Hierbij staan de positie van Amsterdammers en verschillen tussen Amsterdammers centraal. Het gaat om de volgende onderzoeksvragen.

- In welke mate participeren Amsterdammers in de samenleving op het gebied van onderwijs, arbeid, welvaart, maatschappij, cultuur, politiek en leefbaarheid en hoe is hun gezondheid? In welke mate zijn hier de afgelopen jaren veranderingen in opgetreden?
- Welke groepen hebben een relatieve achterstand op één of meer van deze terreinen, mede gelet op achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en etnische herkomst? En welke groepen zijn juist actiever op welke terreinen? Zijn hier de afgelopen jaren veranderingen in opgetreden?
- Hoe is de participatiegraad van Amsterdammers ruimtelijk verdeeld? Waar vinden we ruimtelijke concentraties van (non)participatie? Hoe ontwikkelen deze concentraties zich door de tijd?

Om deze vragen te beantwoorden kijken we naar verschillen in participatie tussen herkomstgroepen, tussen leeftijdsgroepen en mannen en vrouwen, en naar verschillen in sociaaleconomische status (opleiding en inkomen). Naar aanleiding van een verzoek van de toenmalige Commissie WIJ tijdens de presentatie van de vorige editie van dit onderzoek besteedt deze rapportage extra aandacht aan de positie van twee groepen. Ten eerste gaf de commissie aan meer informatie te willen hebben over de subgroepen binnen de diverse groep 'overige niet-westerse allochtonen', zoals uit Ghana, overig Afrika, Azië, en Midden- en Zuid-Amerika. Ten tweede had de Commissie behoefte aan meer informatie over de positie van ouderen in de stad.

Afb. 1 De participatiemonitor en voorbeelden van andere monitoren op de participatieterreinen

Jeugdmonitor	Regionale enquête beroepsbevolking (REB)	Armoedemonitor	Gezondheidsmonitor (GGD)	Burgermonitor	Kunst- en Cultuurmonitor	Sportmonitor	Burgermonitor	Wonen in Amsterdam / Veiligheidsmonitor
Onderwijs	Arbeid	Inkomen	Gezondheid	Maatschappelijke participatie	Culturele participatie	Sportdeelname	Politieke participatie	Leefbaarheid en veiligheid
Participatiemonitor (Staat van de Stad)								
Diversiteits- en Integratiemonitor								

De ruimtelijke verschillen komen in deze rapportage aan bod op basis van de zeven stadsdelen, naar buurten en buurtcombinaties, en de door de dienst Wonen Zorg en Samenleven ontwikkelde woonmilieus. Behalve aan het regionale perspectief wordt bij alle thema's (zo mogelijk) aandacht besteed aan de positie van Amsterdam in vergelijking met andere grote steden (G4) en heel Nederland.

Deze rapportage gaat niet uitgebreid in op de specifieke situatie in de aandachtswijken in de stad, daarvoor verwijzen we naar de rapportage *De Staat van de Aandachtswijken 2010* (O+S, juli 2010). Voor een specifiek overzicht van de positie van de jeugd in Amsterdam verwijzen we naar de Jeugdmonitor (*De Staat van de Jeugd, Jeugdmonitor Amsterdam 2009*, O+S, oktober 2009). Daarnaast is ongeveer gelijk met deze rapportage de *Diversiteits- en Integratiemonitor 2010* (O+S, 2011) uitgekomen die nader ingaat op de positie van de verschillende bevolkingsgroepen in de stad, zoals herkomstgroepen, man/vrouw-verschillen en de positie van homoseksuelen. Tot slot verscheen begin 2011 de *Monografie Antillianen in Amsterdam 2010* (O+S, januari 2011).

Terreinen van participatie

De afzonderlijke participatierreinen bestaan uit een aantal primaire participatievormen en een aantal sociaal-culturele terreinen. Het gaat om de volgende primaire participatievormen met de volgende hoofdthema's:

- **Onderwijs:** onderwijsdeelname en -prestaties van de Amsterdamse jeugd (o.a. toetsresultaten, schoolverzuim, doorstroom, voortijdig schoolverlaten).
- **Arbeid:** deelname aan arbeid en een analyse van werkloosheid onder groepen, evenals ruimtelijke concentraties van werkloosheid.
- **Welvaart:** inkomens- en uitkeringsgegevens, informatie over het rondkomen met het inkomen, (langdurige) armoede en schulden (schuldhulpverlening).

Verder gaat de Staat van de Stad in op de volgende sociaal-culturele participatiedomeinen:

- **Maatschappelijke participatie:** waaronder het actief deelnemen aan verenigingsactiviteiten, het verrichten van vrijwilligerswerk, religieuze betrokkenheid en het hebben van een sociaal netwerk versus sociaal geïsoleerd zijn.
- **Culturele en vrijetijdsparticipatie:** het hebben van hobby's, uitgaansactiviteiten en cultuurdeelname, lidmaatschap van verenigingen, sportdeelname en vakantiegedrag.
- **Politieke participatie:** politieke interesse, stemintentie, politieke voorkeur en stemgedrag en meer subjectieve oordelen over de politiek, waaronder politiek (zelf)vertrouwen.

Behalve naar genoemde participatievormen kijkt de Staat van de Stad naar de volgende basisvoorwaarden voor participatie en leefomstandigheden:

- **Bevolking en woningmarkt:** beschrijft de context waarin participatie plaatsvindt, aan de hand van demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de woningmarkt.
- **Gezondheid:** gezondheid is een basisvoorwaarde voor participatie. Daarnaast kan participatie van invloed zijn op de (ervaren) gezondheid. Hierbij wordt gekeken naar levensverwachting en sterfte, ervaren gezondheid, gerapporteerde aandoeningen, klachten en fysieke beperkingen, leefstijlfactoren, psychisch welzijn en zorggebruik (o.a. Wmo).
- **Economie:** de thema's arbeid en welvaart en de mogelijkheden tot participatie hangen nauw samen met de economische situatie en ontwikkelingen daarin.
- **Leefbaarheid en veiligheid:** o.a. het oordeel over woning en woonomgeving, sociale cohesie, de ervaren mate van verloederding, criminaliteitscijfers, onveiligheidsgevoelens, meningen over de ontwikkeling van de buurt en verhuisgeneigdheid.

Tot slot is het algemene welzijnsniveau van de bevolking bepaald met behulp van de leefsituatie-index. Deze index is samengesteld uit een combinatie van factoren op het gebied van participatie en leefbaarheid (zie hoofdstuk 1 en bijlage III).

Methode

In deze monitor worden grofweg drie manieren van informatie verzamelen gebruikt: een enquête, de Stadsmonitor en overige bronnen. Hieronder staat een toelichting op de gegevensbronnen.

De Participatiemonitor: een enquête onder Amsterdammers van 18 jaar en ouder

De basis voor deze rapportage is een enquête onder een steekproef van (zelfstandig wonende) volwassen Amsterdammers. Aan ruim 2.800 Amsterdammers van 18 jaar en ouder zijn in een enquête vragen voorgelegd over participatie. Dit wordt de Participatiemonitor genoemd. De enquête werd in de maanden september en oktober 2010 afgenomen, zowel online, telefonisch, schriftelijk als face to face. Zie verder bijlage I voor een toelichting op opzet en respons.

Stadsmonitor: ruimtelijke dynamiek

Informatie over de ruimtelijke verdeling van de participatie van Amsterdammers is beschikbaar vanuit administratieve en statistische gegevens. De Stadsmonitor maakt concentraties van kenmerken zichtbaar, bijvoorbeeld van werkloosheid, bijstandsgerechtigden of culturele participatie. Het systeem geeft concentraties van geregistreerde eenheden weer op basis van postcodegebieden (zie voor een verdere toelichting bijlage II). Hierbij vergelijken we informatie met die uit voorgaande metingen. Er zijn echter niet voor alle fenomenen gegevens beschikbaar op postcodeniveau. In die gevallen worden ruimtelijke variaties naar buurtcombinaties, stadsdelen en woonmilieus getoond.

Overige bronnen

Ten derde zijn gegevens gebruikt uit andere databestanden, onderzoeksrapportages en monitoren. Het betreft publicaties van O+S zoals Amsterdam in Cijfers, de Amsterdamse Burgermonitor, de Kunst- en Cultuurmonitor, de Sportmonitor, de Veiligheidsmonitor, de Regionale Enquête Beroepsbevolking (REB), Wonen in Amsterdam (WIA) en de Amsterdamse Armoedemonitor. Daarnaast wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van andere (gemeentelijke) gegevens zoals van de politie, de Dienst Wonen Zorg en Samenleven, de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, het UWV WERKbedrijf en de GGD. Ook is ter vergelijking gebruik gemaakt van landelijke gegevensbronnen (bijvoorbeeld van het CBS en het Sociaal en Cultureel Planbureau) en gegevens over de steden uit de G4 (naast Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht).

Noot

1 Programmakkoord 2010-2014, 'Kiezen voor de Stad'.

Leeswijzer

In Samenvatting en conclusies worden de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek weergegeven. Daarna wordt – in hoofdstuk 1 – de samengestelde maat van verschillende scores op participatierreinen beschreven: de algemene leefsituatie, uitgedrukt in de leefsituatie. In hoofdstuk 2 volgt een beschrijving van demografische ontwikkelingen en ontwikkelingen op de woningmarkt en wordt een toelichting gegeven op de woonmilieu-indeling die in de verdere hoofdstukken gebruikt wordt. Hoofdstuk 3 beschrijft een belangrijke voorwaarde voor participatie: gezondheid. In hoofdstuk 4 staat de situatie op het gebied van onderwijs centraal. Hoofdstuk 5 gaat in op de belangrijkste economische ontwikkelingen. Vervolgens wordt nader ingegaan op twee primaire participatierreinen: participatie in arbeid (hoofdstuk 6) en participatie in welvaart (hoofdstuk 7). Dan komen de sociaal-culturele participatierreinen aan bod: maatschappelijke participatie (hoofdstuk 8), participatie in hobby's, cultuur, sport en vakantie (hoofdstuk 9) en politieke participatie (hoofdstuk 10). De thema's leefbaarheid en veiligheid staan centraal in hoofdstuk 11. Het laatste, cumulatieve hoofdstuk geeft een globaal overzicht van participatie en leefbaarheid naar stadsdelen, woonmilieus en herkomstgroepen, en gaat in op ruimtelijke cumulatie van achterstanden.

In de bijlagen staan toelichtingen op de gebruikte methoden van onderzoek. In bijlage I wordt de onderzoeksmethode van de enquête (Participatiemonitor) beschreven en de respons toegelicht. Bijlage II licht de methode van de Stadsmonitor (en de Regiomonitor) toe, waaronder de werkwijze voor het kiezen van concentratiegebieden. Bijlage III bevat een overzicht van de clusters en indicatoren van de leefsituatie-index. Tot slot geeft bijlage IV een overzicht van de stadsdelen en buurtcombinaties in Amsterdam in 2010.

Bronvermelding

Bij de teksten en afbeeldingen in de rapportage wordt alleen een bronvermelding gegeven als de gegevens niet afkomstig zijn uit De Staat van de Stad-enquête. De voor deze rapportage geraadpleegde literatuur staat achter in de rapportage.